

PROF. DR.
HAYRİ DOMANIÇ'E
ARMAĞAN

Aysel Çelikel
Oğuz İmregün
Servet Armağan
**

Nejat Aday
Ayşe Nur Berzek
Üner Dağ
İsmail G. Esin-Murat Y. Akın
Mehmet Helvacı
Oğuz İmregün
Arslan Kaya
Abuzer Kendigelen
Erdoğan Moroğlu
Reha Poroy
Gülören Tekinalp
Ünal Tekinalp
Ömer Teoman
Hamdi Yasaman
*

Şener Akyol
Servet Armağan
Timur Demirbaş
Serap Helvacı
Erden Kuntalp
Burhan Kuzu
Şükran Taman Şipka
Talih Uyar

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
Hukuk Fakültesi Kütüphanesi

Alındığı tarih : 20/10/199

No. : GB 2043

Bu kitapla ilgili olarak "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu"ndan doğan her türlü haklar saklıdır.

Yayının, tamamen veya bir bölümünün izinsiz olarak herhangi bir şekilde çoğaltılması yasaktır.

Bu kitaptaki makalelerde belirtilen görüşler yazarlarına aittir; bu kitabı yayına hazırlamış olan İstanbul Üniversitesi Avrupa Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezi (İ.AHAUM), bunlardan dolayı sorumluluk kabul etmez.

**Baskı : Prestij Matbaası
Basım Tarihi: Eylül / 1995
Baskı Sayısı: 1000 Ad.**

**Yayına Hazırlayan:
İ.AHAUM
İstanbul Üniversitesi
Avrupa Hukuku
Araştırma ve Uygulama Merkezi
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi - Beyazıt/İstanbul
Tel. (212) 528 04 23; Faks. (212) 513 47 89**

**Teknik Uygulama:
MITOS Yayınları
TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti.
Ağa Çırağı Sok. 7/2; Gümüşsuyu/80 090 - İST. ; Tel. 249 87 37-38**

ANONİM ŞİRKETTE ÖZEL DENETÇİ

Nejat Aday*

I. Bir Azınlık Hakkı Olarak Özel Denetçi Atanmasını Talep Hakkı

1. Özel denetçi atanmasının azınlık hakları arasındaki yeri

Payın sahibine sağladığı haklar, kullanılış biçimi açısından çoğunluk ve azınlık hakları, bireysel ve müktesep haklar olmak üzere ayırma tâbi tutulabilirler. Anonim ortaklıklar, bünye ve niteliklerinin gereğince çoğunluk ilkesine göre yöneltilirlerse de; azınlık hakları, bireysel haklar ve müktesep haklar çoğunluk haklarının kullanılmasındaki sınırı oluşturur¹.

Esas sermayenin en az onda birini temsil eden paylara tanınan azınlık hakları, azınlığın miktarına göre bu paylara sahip olan pay sahibi veya sahiplerine bazı hakları kullanma imkânını verir veya ağırlaştırılmış yetersayıların gerçekleşmesine engel olur (TK 310, 341, 348, 356, 377). Genel kurulda karar alınması için mutlak çoğunluğun yeterli olmadığı, kararın nitelik ve niceliğine göre derecesi değişen ağırlaştırılmış toplantı ve karar yetersayılarının arandığı durumlarda mutlak çoğunluğa sahip pay sahipleri azınlığın oylarına da gereksinim duyduklarından, burada olumsuz veya önleyici azınlık haklarından söz edilebilir². Bu tür azınlık haklarına, kurucuların, yönetim kurulu üyelerinin ve denetçilerin genel kurul tarafından sulh ve ibralarına engel olunması örnek verilebilir. Gerçekten, «... esas sermayenin onda birini temsil eden pay sahipleri sulh ve ibranın tasdikine muhalif iseler, sulh ve ibra umumî heyetçe tasdik olunmaz.» (TK 310)

Söz konusu toplantı ve karar yeter sayıları kanunla düzenlenmiş olabileceği gibi, esas sözleşme ile de öngörülmüş olabilir³. Olumlu azınlık hakları ise, belirli oranda bir azınlığın, kanun veya esas sözleşme ile öngörülen belirli durumlarda, genel kurulda oyunu belirli bir yönde talep biçiminde beyan ederek ortaklık kararı oluşturmasını sağlar. Bu türden azınlık hakları Ticaret Kanunu'nda şu şekilde sıralanmıştır:

i. Esas sermayenin en az onda birini temsil eden pay sahiplerinin yönetim kurulu ve denetçiler aleyhine sorumluluk davası açılmasını talep

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Hukuk Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

1 Oğuz İmregün, *Anonim Ortaklıklar*, 4. Bası, İstanbul 1989, sah. 308.

2 İmregün, AO, sah. 309.

3 İmregün, AO, sah. 309 vd. Karş. Fahiman Tekil, *Anonim Şirketler Hukuku*, İstanbul 1993, sah. 289 vd.

hakkı (TK 341).

ii. Esas sermayenin en az onda birini temsil eden pay sahiplerinin, bilançonun görüşülmesinin bir ay sonraya ertelenmesini talep hakkı (TK 377).

iii. Niteliği tartışmalı olmakla birlikte⁴, azınlığın denetçilere şikâyet hakkı (TK 356).

iiii. Esas sermayenin en az onda birini temsil eden pay sahiplerinin genel kurulu toplantıya çağırma veya toplanacak genel kurulun gündemine madde eklenmesini talep hakkı (TK 366).

iiiii. Esas sermayenin en az onda birini temsil eden pay sahiplerinin özel denetçi atanmasını talep hakkı (TK 348).

Kanunda azınlığın özel denetçi atanmasını talep hakkının öngörülmesi olmasının gerekçesinin anlaşılabilmesi için, genel olarak azınlığa birtakım haklar tanınmış olmasının sebepleri üzerinde durmak yararlı olur.

2. Azınlık haklarının tanınmasını gerektiren sebepler

Bilindiği gibi, anonim ortaklıklarda ilke olarak çoğunluk sistemi uygulanır. Buna göre, genel kurul, iradesini çoğunluk sistemi çerçevesinde alacağı kararlarla açıklar. Bu şekilde alınan kararlar, toplantıda hazır bulunmayan veya karşı oy kullanan pay sahipleri hakkında da geçerli olur (TK 379). Esasen, anonim ortaklığın yapısı ve niteliği, çoğunluğa böyle bir yetkinin tanınmasını zorunlu kılmaktadır⁵.

Bununla birlikte, çoğunluğun alacağı kararlarla azınlık için tahammül edilemeyecek sonuçlar ortaya çıkabilir. Bu bakımdan, yasa koyucu, önemli saydığı bazı konularda, sermayenin belirli bir oranını temsil eden azınlığa birtakım haklar tanımıştır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, bu haklar genel kurulun mutlak çoğunlukla karar almasına engel olma biçiminde olumsuz bir azınlık hakkı teşkil edebileceği gibi; azınlığın olumlu bir biçimde harekete geçerek ortaklık adına bazı işlemlerde bulunabilmesini de sağlayabilir. Bu hakların, azınlığa, ortaklıktaki çıkar çatışmalarında çoğunlukla azınlık arasında bir denge oluşturmak için tanındığı söylenebilir⁶.

3. Azınlığın özel denetçi atanmasına yönelik talep hakkını haklı kılan sebepler

Çoğunluk ilkesine göre yönetilen anonim ortaklığın denetimi, iç ve dış denetleme denilen iki yoldan yapılmaktadır. Denetim, anonim ortaklık dolayısı ile pay sahipleri ve ortaklık alacaklıları yararına olmak üzere kanunlar ve tüzüklerle öngörülen resmî kuruluşlar tarafından yapıyor

4 Bak. İmregün, AO, sah. 321.

5 İmregün, AO, sah. 309.

6 İmregün, AO, sah. 309.

ise, bu takdirde dış denetimden söz edilir⁷. Buna karşılık, anonim ortaklığın sürekli bir organ (denetçiler) veya duruma göre ortaklardan biri, azınlık, alacaklılar, genel kurul ve bir dereceye kadar yönetim kurulu üyeleri, murahas üye ve müdürler tarafından denetlenmesi söz konusu olduğunda, bunu da iç denetim veya iç denetleme olarak adlandırabiliriz⁸. Yönetici ve denetçilerin atanması genel kurul kararı ile olacağından (TK 312, 315/II, 348), en etkin denetlemenin genel kurul tarafından yerine getirildiği söylenebilir. Bununla birlikte, anonim ortaklıkta esas denetim bir denetçi veya birden çok denetçiden oluşan denetçiler kurulu denilen özel bir organ tarafından yerine getirilir⁹. Ancak, belirttiğimiz gibi, iç denetim sadece bu organın faaliyetlerinden ibaret değildir. Çalışmamızın konusunu teşkil eden ve TK 348 ile öngörülen özel denetçi atanması azınlığın iç denetleme haklarındandır¹⁰.

Bu açıklamalarımızın ışığında, resmî kuruluşlarca yapılan denetimin çalışmamızın kapsamı dışında kaldığını söyleyebiliriz. İç denetleme bakımından ise, sadece özel denetçi atanması çalışmamızın kapsamı içinde kalmaktadır; şu kadar ki, şirkete özel denetçi atanması konusunun anlaşılabilmesi için, bu özel durumun zaman zaman ortaklığın sürekli denetim organı olan denetçilerle karşılaştırılması gerekecektir. Bu bakımdan, yeri geldikçe denetçiler üzerinde de durulacaktır.

Öncelikle söylemeliyiz ki, ortaklığın denetimini¹¹ sürekli denetim organı olan denetçilerin denetimine özgülemek, azınlık bakımından katlanılamayacak sonuçlara götürebilirdi. Gerçekten, gerek bu organın üyeleri, gerekse bunların denetledikleri yönetim kurulunun üyeleri çoğunluğa sahip olan pay sahiplerince seçilip azledilebilmektedirler. Bu yüzden, denetim görevlerini etkili biçimde yerine getirebilmelerinde güçlükler bulunmaktadır. Bu durumu gözönüne alan yasa koyucu, iç denetimin yönetim dışında kalan pay sahipleri yararına etkinliğini artırmak amacıyla

7 Erdoğan Moroğlu, Anonim Ortaklıkta Özel Denetçi, İÜHFM 1976/1-4, *Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'e Armağan*, Özel Sayı, İstanbul 1977, sah. 341.

8 Hayri Domaniç, *Anonim Şirketler Hukuku ve Uygulaması*, TTK Şerhi - II, İstanbul 1988, sah. 727; Serap Boduroğlu, *Anonim Ortaklıkta Özel Denetçi Atanması Sorunu*, İzBD, 1990/1, sah. 33.

9 Domaniç, AO, sah. 730.

10 Diğerleri için bak. Domaniç, AO, sah. 728.

11 Anonim ortaklık dışındaki kişi ve sermaye ortaklıklarında böyle bir özel denetlemeye gerek bulunmadığını da belirtmek gerekir. Kollektif ortaklıkta ortağın denetleme hakkı çok geniş tutulmuş ve bu haktan feragat edilemeyeceği öngörülmüştür (TK 167). Komandit ortaklıklarda komandite ortağın durumu aynen kollektif ortağın durumu gibi olacaktır. Komanditer ortağın olağan denetleme hakkı TK 249/I'de düzenlenmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre ise, «önemli sebeplerin bulunması halinde, mahkeme, komanditerin talebi üzerine, şirket işleminin ve mevcudunun bizzat veya eksper marifeti ile incelenmesine her vakit izin verebilir.» Limited ortaklıklarda da ortakların denetleme hakları bulunmaktadır (TK 548/II, BK 531). Bu nedenle, anılan ortaklıklar bakımından anonim ortaklıklardaki azınlığın özel denetçi atanması istemine benzer bir düzenlemeye gerek bulunmamaktadır.

özel denetçi tayini olanağını düzenlemiştir¹². Nitekim, kaynak Alman AktG § 142'de azınlığın talebi ile özel denetçi atanması imkânının öngörülmesindeki amacın, kuruluş işlemleri konusunda ortakların aydınlatılmasının dışında, ortaklığa, tazminat talepleri için gerekli malzemenin sağlanması olduğu¹³; hükmün etkisinin ağırlıklı olarak koruyucu (präventiv) nitelikte bulunduğu ve bu sayede azınlık pay sahiplerinin çoğunluğa karşı korunmasının sağlandığı belirtilmektedir¹⁴.

TK 348'de özel denetçi atanmasına olanak sağlanması ile «güdülen pratik amaç, kurucular ile yönetim kurulu üyeleri ve denetçiler hakkında tazminat ve ceza davaları açılabilmesine olanak sağlayabilecek işlem ve eylemleri ortaya çıkarmak, bilançonun gerçeklik ve doğruluk ilkesine uygun olarak düzenlenip düzenlenmediğini anlamak, esas sermaye artırım ve azaltılması ve tasfiye gibi işlemlerin kanun ve ana sözleşme çerçevesinde yapılıp yapılmadığını saptamak: yolsuz işlemlerin, delillerini toplamaktır»¹⁵. Bunun dışında, haksız fiilden veya üçüncü kişilerin sözleşme ihlallerinden doğacak tazminat taleplerinin hazırlığını yapmak ve bu sebeple açılacak davalara malzeme sağlamak için de özel denetçinin inceleme yapması gerekebilir¹⁶.

Gerçekten, anonim ortaklıkta pay sahiplerinin ortaklığın defterlerini ve hesaplarını inceleme yetkileri bulunmadığı gibi, bireysel denetleme yetkileri de bulunmamaktadır (TK 363). Gerçi, TK 348 hükmünün tanıdığı imkan dışında da azınlığın denetleme hakkından söz edilebilir. Örneğin, genel kurulun ibra kararlarına karşı çıkma (TK 310) gibi diğer azınlık hakları da bir anlamda azınlığın denetleme hakkı sayılabilir¹⁷. TK 362 ve 363'de düzenlenen bilgi alma ve denetleme hakkı da bunların arasına katılabilir. Ancak bütün bunlar özel denetçilerin etkili denetimi ile karşılaştırılınca daha az bir önem taşırlar. Bu nedenle kurucular ve yöneticiler aleyhine açılacak tazminat davaları ile bu kimselerin işlemleri hakkında açılacak iptâl¹⁸ veya hükümsüzlüğün tesbiti davaları bakımından, TK 348 hükmü özel bir önem arz etmektedir. Eğer azınlığa özel denetçi atanmasını talep hakkı tanınmasa idi, azınlığın yukarıda saydığımız davaları açmasının pek bir anlamı kalmazdı. Gerçekten, azınlık, ancak TK 348'in sağladığı olanaktan yararlanmak sureti ile bu

12 Moroğlu, a.g.m., sah. 341.

13 Heinrich Kronstein/Wolfgang Zöllner, in *Köllner Kommentar zum AktG*, §§ 1-147, Köln-Bonn-Berlin-München 1985, § 142 Anm. 2; Adolf Baumbach-Alfred Hueck, *Kurz Kommentar zum Aktiengesetz*, 13. Aufl., München 1968, § 142, Anm. 2; Franz-Jörg Semler, *Müncher Handbuch des Gesellschaftsrechts*, Bd. 4, Aktiengesellschaft, München 1988, § 42, Anm. 2.

14 Wolfgang Hefermehl, *Aktiengesetz*, Band II, §§ 76-147, München 1974, § 142, N. 1; Carl Hans Barz, *Aktiengesetz, Grosskommentar*, Erster Band, 2. Halbband, §§ 76-147, Berlin-New York 1973, § 142, Anm. 1.

15 Moroğlu, a.g.m., sah. 342.

16 Kronstein-Zöllner, *Köllner Komm.*, § 142, Anm. 2.

17 Bu konuda bak. Domaniç, AO, sah. 728.

18 İsviçre ve Türk kanunlarında yönetim kurulu kararlarının dava yolu ile iptâli hakkında -SerPK. 12/6 dışında- hüküm bulunmadığından, konu uygulama ve

davalara esas olan yolsuz işlemleri ve bunların delillerini saptayabilecektir¹⁹.

4. TK 348 hükmünün niteliği

TK 348'de yer alan özel denetçi atanmasına ilişkin hüküm, nisbi emredici²⁰ nitelikte bir hükümdür. Hükümün bu niteliği, azınlığa tanınan bu hakkın esas sözleşme veya genel kurul kararı ile ortadan kaldırılması veya kullanılmasının güçleştirilmesini olanaksız kılmaktadır²¹. Şu halde, özel denetim hakkını kaldıran veya kısıtlayan bir esas sözleşme hükmünün veya genel kurul kararının BK 20 gereğince bâtil sayılacağını söyleyebiliriz²². Butlan dermeyanında bulunulması hakkın kötüye kullanılması teşkil ederse dinlenmez. Buna karşılık, butlan dermeyan hakkının bir sürenin geçmesi ile düşmesi veya zamanaşımına uğraması mümkün olmadığından, butlan her zaman, dava veya defii yoluyla ileri sürülebilir²³.

Bununla birlikte, azınlığın denetleme olanağını artırmak için yapılan anlaşmalar geçerlidir. Şu halde, örneğin esas sermayenin % 5'ini temsil eden pay sahiplerinin talebi halinde genel kurulun özel denetçi ataması zorunluluğunu öngören bir hükmün ortaklık esas sözleşmesinde yer alması mümkündür²⁴. Buna karşılık, Alman Hukuku'nda savunulan bir diğer görüşe göre, azınlığın korunmasına yönelik bu hükmün tüzükle ağırlaştırılması mümkün olmadığı gibi, hafifletilmesi de caiz olmamalıdır; çünkü, taraflar mahkemeye yasayla verilmiş olan ödevi ağırlaştıramazlar²⁵. Türk Hukuku bakımından söz konusu azınlık hakkının daha da etkin hale getirilmesi ihtiyacı açıkken, azınlığın bu hakkı daha kolay kullanabilmesini öngören sözleşme hükümlerinin geçerli olduğunu kabul etmek gerekir²⁶.

19 Moroğlu, a.g.m., sah. 342.

20 Kamu çıkarını değil özel çıkarları koruyan hükümler nisbî emredici niteliktedir. Yasa koyucu özellikle ekonomik yönden zayıf durumda olanları diğer özel çıkarlar karşısında korumak için bunların çıkarlarını yasa ile güvence altına almış; ancak, ilgililerin bu hükümlerin sağladığı hak ve yetkilerden feragat etmelerini kabul etmiştir. Ancak, önceden yapılan feragat kabul edilmemiştir. Bak. Erdoğan Moroğlu, *Türk Ticaret Kanununa Göre Anonim Ortaklıkta Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü*, Ankara 1967, sah. 43.

21 Moroğlu, a.g.m., sah. 343. Ayrıca bak. İsmail Doğanay, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi*, C. I, Madde: 1-419, 3. Bası, Ankara 1990, sah. 906.

22 Bu konuda bak. Moroğlu, a.g.e., sah. 44.

23 Moroğlu, a.g.m., sah. 343.

24 Moroğlu, a.g.m., sah. 343. Karş. Funda Başaran, *Anonim Ortaklıklarda Azınlığın Özel Denetçi Atanması Talebi*, *Argumentum*, Yıl 2, S. 19, sah. 296.

25 Bak. Baumbach-Hueck, *Kurz Komm.*, § 142, Anm. 13.

26 Hatta münferit pay sahiplerine bile esas sözleşme ile bu hakkın tanınabileceği yolunda bak. Ahmet Sivas, *Anonim Ortaklıklarda Özel Denetçi*, İstanbul 1992, (Daktilo edilmiş Yüksek Lisans Tezi), sah. 8.

II. Özel Denetçi Atanması

TK 348 özel denetçinin atanmasına ilişkin olarak iki ayrı yol öngörülmektedir. Buna göre özel denetçi ya genel kurulca ya da mahkemece atanır. Her iki durum için ortak olan, ortaklığın kuruluşuna veya yönetimi ve temsili işlemlerine ilişkin belirli hususların incelenmesinin istenilmiş olmasıdır. Şu halde, genel olarak kuruluş işlemlerinin incelenmesi istemi veya belirli bir zaman dilimi içindeki bütün yönetim işlemlerinin incelenmesi istemleri ile bu tür istemler gereğince alınmış olan olumlu veya olumsuz genel kurul kararları TK 348 hükmüne aykırıdır²⁷; dolayısı ile, bu nitelikteki olumsuz bir genel kurul kararına dayanılarak özel denetçi atanması hakkındaki istemlerin mahkemece reddedilmesi gerekir²⁸. Ancak, bu ilke çok dar yorumlanmamalı, örneğin ortaklığın belirli bir işletme ile ilişkilerinin etraflıca incelenmesi istenilebilmelidir²⁹.

Genel inceleme istemi anılan hükme aykırı olsa da, böyle bir istemin kabulüne dair genel kurul kararının salt bu nedenle iptâli istenemez. Çünkü, genel kurulun genel bir inceleme için denetçi atamasını engelleyen bir yasa hükmü bulunmamaktadır; ancak, böyle bir karar TK 348'in sağladığı olanakları vermeyecektir³⁰.

A. Genel Kurulun Özel Denetçi Ataması

Aşağıda ayrıntılarına gireceğimiz üzere, özel denetçi atanmasına ilişkin azınlık talebi genel kurula yöneltilmekte, ancak bu talebin reddi halinde özel denetçi atanması için mahkemeye başvurulabilmektedir. Kanatımızca isabetsiz olan bu düzenleme biçimini ayrı bir başlık altında eleştirmeyi yerinde buluyoruz.

1. Özel denetçinin genel kurulca atanmasına ilişkin hükmün isabetsiz olması

Konuyu 'gündeme bağlılık ilkesi' açısından incelerken de değineceğimiz gibi, özel denetçi atanmasının azınlıkça mahkeme yerine genel kuruldan istenilmesinin düzenlenmesi isabetli olmamıştır. Şöyle ki:

Bir kez, TK 348/I'e göre genel kuruldan özel denetçi atanmasının istenilebilmesi için bu talebin % 10 azınlık tarafından yapılmış olmasına gerek bulunmamaktadır. Ancak, % 10'un altındaki bir azınlık tarafından bu yolda vâki olan talep reddedilirse, artık mahkemeden özel denetçi atan-

27 Kronstein-Zöllner, Köllner Komm., § 142, Anm. 12; Hefermehl, a.g.e., § 142, N. 3.

28 Moroğlu, a.g.m., sah. 343.

29 Kronstein-Zöllner, Köllner Komm., § 142, Anm. 12.

30 Moroğlu, a.g.m., sah. 343. Ayrıca bak. Yıldız Tuncay, *Anonim Şirketlerde Hususi*

Denetim TRD 1974 /11-12. sah. 738-739.

ması talebinde bulunulamayacak, sadece genel kurulun vermiş olduğu kararın iptali veya hükümsüzlüğünün tesbiti talep edilebilecektir (TK 381)³¹.

Buna karşılık, azınlığın genel kuruldan özel denetçi atanmasını isteme hakkının düzenlendiği ikinci fıkrada birtakım ek koşullar aranmaktadır. Bu ek koşulların neler olduğunu aşağıda ayrıca göreceğiz. Bir tek pay sahibinin özel denetçi atanması talebine nazaran azınlığın aynı yoldaki talebini daha ağır koşullara bağlamak herhalde kolay izah edilemez³².

Şayet bu farklılığın nedeni, ikinci fıkraya göre genel kurula yapılan başvurunun reddi durumunda azınlığın mahkemeye başvurma olanağının bulunması ve bu yüzden diğerinden farklı koşullara tâbi tutulmasının gerekmesi ise, bu kez de azınlığın neden doğrudan doğruya mahkemeye müracaatla özel denetçi atanmasını isteyemeyeceği sorusu cevapsız kalmaktadır³³. Nitekim, Alman Hukuku'nda azınlık hakkı olarak düzenlenen husus, mahkemeden özel denetçi atanması istemidir. Azınlığın bu yolda bir taleple mahkemeye başvurabilmesi için istemin genel kurulca reddi yeterli olup, istemin mahkemeye başvuran azınlık tarafından yapılmış olması dahi gerekli değildir. Hatta, mahkemeye başvuran pay sahiplerinin ilgili genel kurula katılmış olmaları bile aranmaz³⁴.

Şu halde, bu düzenlemenin de lege feranda yerinde olmadığını, Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na katılması, özellikle Gümrük Birliği'nin sağlanması konusunun gündemdeki yerini giderek artırdığı şu sıralarda, Avrupa Anonim Ortaklığı Tüzüğü Tasarısı'nda olduğu gibi³⁵, azınlığın doğrudan doğruya mahkemeye müracaatla özel denetçi atanmasını isteyebileceği bir düzenlemenin gerekliliğine işaret etmek gerekir.

2. Gündeme bağlılık ilkesi (TK 369) karşısında TK 348'in birinci ve ikinci fıkralarının incelenmesi

Bilindiği gibi, TK'nun 369'uncu maddesinde hangi hususların genel kurul gündeminde yer alacağı beş bend halinde sayıldıktan sonra, bunun-

31 Moroğlu, a.g.m., sah. 345.

32 Bu duruma işaret eden Moroğlu, şöyle devam etmektedir: «En üst karar organı, ortaklığın bir çeşit forumu ve ortakların üst düzeyde yönetim haklarını kullandıkları yer olan genel kurulda pay sahiplerinin belli konuların araştırılması isteminde bulunmalarının, gündeme bağlılık veya gündemle doğrudan doğruya ilgili olma dışında başkaca ağır şartlara tâbi tutulmasının haklı bir gerekçesi olamaz.» Moroğlu, a.g.m., sah. 345-346.

33 Moroğlu, bu konuya işaretlerle şunları söylemektedir: «Aslında, genel kurulda özel denetçi isteminin bir azınlık hakkı olarak düzenlenmesi kanunun sistemi- ne aykırı ve yanlıştır. Kanunda azınlık hakkı olarak düzenlenmesi gereken husus, mahkemeden özel denetçi atanması istemidir.» Moroğlu, a.g.m., sah. 345.

34 Barz, a.g.e., sah. 1195-1196, Anm. 9.

35 Bak. Ömer Teoman, *Anonim Ortaklıkta Azınlığın Genel Kuruldan Özel Denetçi Seçilmesini İsteme Hakkı Ve Gündeme Bağlılık İlkesi*, İk. Mal. D., C. 27, 1980/S. 2, sah. 73.

cu fıkrada, «gündemde gösterilmeyen hususlar müzakere olunmaz» hükmü getirilmiştir. Bu düzenleme, gerek olağan genel kurulun gerekse olağanüstü genel kurulun özel denetçi atayabilmesi için, atamanın genel kurulun gündeminde yer almasının gerekip gerekmediği sorununu ortaya çıkarmıştır. Biz bu sorunun çözümünde TK 348'in birinci ve ikinci fıkraları açısından farklı sonuçlara ulaşılması gerektiğini düşünüyoruz. Teoman tarafından savunulan bu görüşü açıklamadan önce, öğretide savunulan diğer görüşleri de nakletmekte yarar görüyoruz.

a. Çeşitli görüşler

Genel kurul gündeminde bu hususta bir hüküm yer almasa da azınlığın özel denetçi atanması isteminde bulunabileceği görüşü öğretide ilk kez Birsnel tarafından ileri sürülmüştür. Bu konuda herhangi bir tartışmaya girmeyen yazara göre, azınlığın özel denetçi atanmasını isteme hakkı gündeme uygunluk ilkesinin istisnalarından biridir³⁶. Aynı görüşü savunan İmregün'e göre ise, genel kurulun gündeminde bilânço kâr ve zarar hesaplarının kabulü ile yönetim kurulunun ibrası maddelerinin yer alması, özel denetçi atanması hususunu da içerir³⁷.

Buna karşılık Arslanlı, TK 369 hükmünü dar yorumlayarak, genel kurulca özel denetçi atanabilmesi için, bu hususun gündemde yer alması gerektiğini savunmuştur³⁸. Ancak bu yazara göre de, «gündem 348 inci maddenin tanzim ettiği hallerin görülmesini derpiş ediyorsa, mesela bilançonun tasdiki yahut idare meclisince yapılan bir muamelenin tasvib müzakere edilecekse, umumî heyet ve icabında azlık gündemde saraha bulunmasa dahi re'sen hususi murakıp tayinine gidebilir.»³⁹

Öğretide, bu iki görüşün arasında yer aldığını söyleyebileceğimiz diğer görüş daha savunulmaktadır. Buna göre, gündernin diğer maddeleri ile bağlantısı kurulabiliyorsa, gündemde yer almasa bile özel denetçi atanması istenilebilir. Alman Hukukun'da da baskını olan⁴⁰ bu görüşü Türkiye'de savunan Moroğlu'nun hareket noktası, gündeme bağlılık ilkesi ile güdülen amaçtır. Gerçekten, bu ilke ile güdülen başlıca amaç, pay sahiplerinin gerek genel kurula katılma kararı verirken, gerek genel kurulda oy kullandıkları hazırlıklı bulunmalarını sağlamak, onları oldu bittilere karşı korumaktır. Genel kurulda görüşülecek konu kendisine duyurulmuş olan pay sahibinin, o konu ile doğrudan doğruya ilgili olan konuları da göz önünde tutarak genel kurula katılacağı ve oy vereceğinin kabulü gerekir⁴¹. Yazar TK 348/I'in «umumî heyet bazı muayyen hu

36 Mahmut T. Birsnel, *Anonim Şirketlerde Azınlık Hakları*, İmran Öktem'e Armağan Ankara 1970, sah. 642.

37 İmregün, AO, sah. 318-319; Oğuz İmregün, *Anonim Şirketlerde Pay Sahipleri Arasında Umumî Heyet Kararlarından Doğan Menfaat İhtilâfları ve Bunları Telif Çareleri*, İstanbul 1962, sah. 73-74. Aynı doğrultuda Reha Poroy (Ünal Tekinalp Ersin Çamoğlu), *Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku*, Genişletilmiş 5. Bası, İstanbul 1992, N. 642 a., sah. 296/38 Halil Arslanlı, *Anonim Şirketler, C. I: Umumi Hükümler*, 3. Bası, İstanbul 1960, sah. 247, dn. 195.

39 Arslanlı, I, sah. 195.

40 Bak. Hefermehl, a.g.e., § 142, N. 7; Barz, a.g.e., § 142, Anm. 5.

41 Moroğlu, a.g.m., sah. 344.

susların tetkik ve teftişi için lüzumu halinde hususî murakıp seçebilir» biçimindeki lafzının da görüşünü doğruladığını eklemekte; ancak, bu hükmün gündeme bağlılık ilkesinin mutlak bir istisnası olarak yorumlanmasının sakıncalarına işaret etmektedir⁴².

Domaniç'e göre ise, «özel denetçi tayini gündemde bulunmasa bile, gündemde yer alan diğer konularla irtibatlandırılmak kaydile, her ortak gibi, azlık da genel kuruldan, TK. 348/1'e uygun olarak, belli konuların incelenmesi için özel denetçi tayini talebinde bulunabilir. Herhangi bir ortağa tanınan bu hakkın TK. 348/1 gereğince azlığa da tanınması evleviyet icabıdır»⁴³. Yazar, TK 348/II bakımından ise, «gündem maddelerinden birinin irtibatı sebebiyle özel murakıp tayini için gündemde açıklık aranmaz»⁴⁴ demektedir.

b. TK 348/II bakımından gündeme bağlılık ilkesinin işlemeyeceği görüşü

Teoman⁴⁵ tarafından savunulan, TK 348'in ikinci fıkrasında düzenlenen azınlık hakkının gündeme bağlılık ilkesinin dışında kaldığı yolundaki görüş kanımızca da yerindedir. Azınlığın, son iki yıl içinde ortaklığın kuruluşuna veya yönetim işlerine ilişkin bir suistimalin gerçekleştiği ya da kanun yahut esas sözleşme hükümlerine önemli bir surette aykırı hareket edildiği iddiasıyla bu aykırılıkları veya bilançonun gerçekliğini incelemek üzere özel denetçi atanmasını talep edebilmesi için, bu talep ile ilan edilen gündemin herhangi bir maddesi arasında ilişki kurulabilmesi gerekmez. Bu görüş çeşitli açılardan gerekçelendirilebilir.

aa) Bir kere, anılan fıkrada genel kuruldan özel denetçi atanmasının talep edilebileceği belirtilmekle birlikte, azınlığın bu hakkını kullanabilmesi için gündemde yer alma veya gündem maddelerinden birisi ile bağlantılı olma gibi herhangi bir sınırlama getirilmemiştir⁴⁶. Bu, azınlığa tanınan bir hakkı düzenleyen özel bir hüküm olduğundan, TK 369 hükmüyle sınırlandırılmamalıdır.

bb) Kanımızca, gündemle bağlantısı bulunmak kaydıyla özel denetçi atanmasının istenebileceği yolundaki görüşü desteklemek için ileri sürülen gerekçeler, gündemle bağlantısı olmayan durumlar için de destek oluşturacak niteliktedir. Nitekim Moroğlu bu konuda şunları söylemektedir: «Gündemde yer alan bir konuda, örneğin bilanço, kâr ve zarar hesabının kabulü konusunda yapılan görüşmede kurulun yeterli ölçüde aydınlanabilmesi için özel denetçi atanmasının ve bu nedenle toplantının ertelenmesinin (TTK. 337 md.), sırf gündeme bağlılık ilkesi ileri sürü-

⁴¹ Moroğlu, a.g.m., sah. 344.

⁴² Bak. Moroğlu, a.g.m., sah. 344-345. Aynı görüşte olmak üzere bak. Doğanay, a.g.e., sah. 909. Ancak, Doğanay'ın, Birsal ve Teoman'a aynı görüşten yana olmak üzere atıfta bulunması yerinde değildir.

⁴³ Domaniç, a.g.e., sah. 739.

⁴⁴ Domaniç, a.g.e., sah. 747.

⁴⁵ Teoman, a.g.m., sah. 72 vd.

lerek önlenmesi, hem ayrı bir genel kurul toplayarak boşuna zaman ve para kaybına, hem ilgili kişilerin bir süre daha zan altında veya görevde tutulmasına ve hem de bu arada delillerin ziyaı tehlikesine yol açması bakımından çok sakıncalı olduğu gibi, sözü edilen ilkenin de kötüye kullanılması anlamını taşıyacaktır»⁴⁷. Bütün bu hususlar, özellikle «delillerin ziyaı» sakıncası, gündemle ilgisi bulunmayan konularda da vârit olduğundan, gündemle bağlantı aranması soruna bir çözüm getirmiş olmayacaktır. Kanımızca, gündemle bağlantısı bulunmayan hususlarda da azınlığın özel denetçi atanmasını talep edebilmesinin yaratacağı ileri sürülen sakıncalar⁴⁸, aksi çözümün kabulü halinde ortaya çıkan sakıncalardan daha önemli değildir.

Kaldı ki, pratik olarak bu sakıncaları önleme olanağı da bulunmamaktadır. Gerçekten, genel kurul, ister gündemle ilişkisi bulunmadığı, ister talebin esasının haklı bulunmadığı gerekçesi ile talebi reddetsin, konu genel kurulu meşgul edecektir. Aradaki fark, gündemle ilişkisi bulunmadığı gerekçesi ile talebin reddedilmesi durumunda, bu karar üzerine mahkemeye müracaatla özel denetçi atanmasının talep edilip edilemeyeceği konusunda ortaya çıkar. Baskın görüş, talebin genel kurulda bile görüşülemeyeceğini savunduğuna göre, bu durumda mahkemeden özel denetçi atanmasının talep edilemeyeceğini savunsa gerektir. Oysa, tıpkı gündemde yer almadığı halde gündemle ilişkisi bulunan konularda özel denetçi atanması talebinin sırf gündeme bağlılık ilkesi gereğince reddedilmesinin dürüstlük kuralına aykırılık teşkil etmesi gibi, aynı durum gündemle bağlantısı kurulamayan konularda da söz konusu olabilir. Kanun, hakkın kötüye kullanılmasını korumayacağına ve dürüstlük kuralına aykırılığın hâkim tarafından re'sen gözetilmesi gerekeceğine göre, bu durumda da hâkimin özel denetçi atanmasına karar verebileceğinin kabulü gerekir.

cc) Bundan başka, gündemle bağlantısı kurulamayan bir yolsuzluğun incelenmesi hakkında genel kurulun özel denetçi atayabilmesi için önceden azınlığın gündeme bu yolda bir madde koydurması aranırsa, TK 348/II'de düzenlenen bir azınlık hakkı TK 366 ve 367'de düzenlenen bir başka azınlık hakkına bağlanmış olur. Bu durumda azınlık genel kurulda iradesini açıklayabilmek için önce yönetim kuruluna başvurmak ve sırası ile denetçilere ve mahkemeye gitmek zorunda kalacaktır. Eğer mahkeme de azınlığın istemini reddederse, bundan böyle gündemde yer almadığı gerekçesi ile örneğin bir kuruluş ya da yönetim işlemine ilişkin yolsuzluğun genel kurulda ileri sürülememesi TK 348'in konuluş amacı ile bağdaştırılabilecek bir sonuç değildir⁴⁹. Bu çözümün kabulü halinde bir yandan gereksiz masraflara yol açılmış olacak, öte yandan, delillerin yok

47 Moroğlu, a.g.m., sah. 344.

48 Moroğlu bu sakıncaları şöyle belirtiyor: «Aksi halde, pay sahipleri genel kurula katılma ve oy verme bakımından önceden hesaba katabilmeleri olasılığı bulunmayan durumlar ve oldu-bittilerle karşı karşıya bırakılabilecekler ve ayrıca genel kurul gündem dışı konuların tartışma alanı haline gelebilecek ve böylece kurulun gündemi çerçevesinde karar alınması engellenebilecek, çeşitli hesaplarla özel denetçi hakkının kötüye kullanılması olanağı yaratılmış olacaktır.» Moroğlu, a.g.m., sah. 344-345.

49 Teoman, a.g.m., sah. 73.

edilmesi tehlikesi artacaktır⁵⁰.

Ayrıca, azınlık çoğu kez özel denetçi atanmasını gerektiren durumu yönetim kurulu raporu ile bilançonun, kâr ve zarar hesabının müzakeresi sırasında sezineleyebilecektir. Bu gibi durumların önceden tahmin edileceğinden, özel denetçi atanması talebi bakımından gündeme bağlılık ilkesinde ısrar edilmesi, TK 348 hükmünün anlamını yok derecesine indirebilecektir⁵¹.

Bütün bu gerekçelerle, azınlığın TK 348/II'deki hakkını kullanabilmesi için genel kurul gündeminde özel denetçi seçimine ilişkin bir madde bulunması gerekmediğini; buna karşılık, TK 348/I açısından gündeme bağlılık ilkesinin geçerli olduğunu ve gündemde yer alması bile ilân edilen maddelerden biri ile bağlantısı kurulabildiği takdirde, genel kurulca özel denetçi atanması gerektiğini savunan görüşe⁵² biz de katılıyoruz.

3. TK 348/II gereğince genel kuruldan özel denetçi atanması isteminde bulunabilmek için yerine getirilmesi gereken koşullar

a. Azınlığa ilişkin koşul

Anılan hükmün bu konuda aradığı ilk koşul, özel denetçi atanması isteminde bulunan azınlığın esas sermayenin % 10'unu temsil eden paylara genel kurulun toplanması vaktinden geriye doğru en az 6 aydır sahip bulunduğunun sabit olmasıdır. Bu koşul, henüz 6 ayını doldurmamış şirketlerde azınlığın özel denetçi atanmasını isteyemeyeceği izlenimini uyardırmaktadır. Oysa, aynı maddenin birinci fıkrasında böyle bir koşul aranmadığından, yeni kurulan şirketlerde de, özellikle kuruluş işlemlerinde bulunabilecek yolsuzlukların özel bir araştırmayı gerektirebileceği gözönünde tutularak özel denetçi atanmasını talep hakkını azınlığa tanımak yerinde olur⁵³.

Azınlığın bu koşulu gerçekleştirdiği «...pay sahipleri defteriyle⁵⁴, hamiline senet çıkarılan hallerde, daha önceki pay sahipleri cetvelleriyle⁵⁵ (TK. 376), hamiline senetlerin rehnedilmiş bulunduğu hallerde ala-

50 Bu konuda ve ayrıca azınlığın gündeme bu hususta madde koydurmasının süresine açısından da olanaksız olabileceği ve gündemle bağlantılı olma ölçütünün kesin bir nitelik taşımadığı yolundaki diğer gerekçeler için de bak. Teoman, a.g.m., sah 73.

51 Tunçay, a.g.m., sah 75.

52 Teoman, a.g.m., sah. 75.

53 Domaniç, a.g.e., sah. 741. Bu konuda ayrıca bak ilerde B, 1., d.

54 Talepte bulunan ortağın elindeki senet hamiline yazılı ise, bu takdirde senede 6 aydır sahip bulunduğunu mahkemece tevsik ettirmesi gerektiği savunulmaktadır. Bak. Doğanay, a.g.e., sah. 904.

cahıların defterleriyle tacir sıfatı da bulunan pay sahiplerinin ticari defterler ile, hacedilmiş hamiline senetler söz konusu olduğu takdirde, icra dosyalar ile, TK. 313 gereğince teminat verilen hamiline senetlerde, şirket kayıtlar, icabında şahit, bilirkişi ve yemin gibi her türlü muteber delillerle isbat edilebilir»⁵⁶.

b. İnceleme konusuna ilişkin koşullar

Azınlığın özel denetçiler tarafından incelenmesini isteyebileceği hususlar iki konu ile sınırlandırılmıştır. Bunları aşağıda inceleyeceğiz. Ancak belirli hususlarda inceleme yapılması için özel denetçi isteminde bulunulabileceği ilkesi Kaynak Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu'nda da yer almıştır. Alman Yargıtayı, kuruluşun veya yönetimin denetlenmesi yolundaki taleplerin dikkate alınmayacağına, sadece kuruluş veya yönetim sırasındaki belirli işlemlerin denetlenmesi için özel denetçi atanması isteminde bulunulabileceğine hükmetmektedir⁵⁷.

aa. Kuruluşa veya yönetim işlemlerine ilişkin yolsuzluk iddiaları ile kanun veya esas sözleşme hükümlerine önemli surette aykırı hareket edildiği iddiaları.

aaa. Süreye ilişkin koşul: Yasada azınlığın istemi üzerine özel denetçinin incelemesine havale edilebilecek konuların birincisi, «son iki yıl içinde şirketin kuruluşuna veya idare muamelelerine müteallik bir suistimalin vuku bulduğu veya kanun yahut esas mukavele hükümlerine önemli bir surette aykırı hareket edildiği» iddialarıdır.

Yasanın düzenleme biçimine göre, zamanaşımı, kuruluştan doğan sorumlulukta duruma göre iki veya beş yıl, hatta yolsuzluğun cezası da gerektirmesi durumunda ceza zamanaşımı daha uzunsa 5 yıldan da uzun bir süre olacağı halde, azınlığın özel denetçi istemi iki yıl ile sınırlandırılmış bulunmaktadır. Bu yüzden, yasanın düzenlenmesi eleştirilebilir⁵⁸. Bununla birlikte söz konusu iki yıllık sınırlamanın sadece TK 348/II gereğince yapılacak taleplere ilişkin bulunduğu, azınlığın TK 356, 366 ve 367 gereğince özel denetçi isteminde bulunma hakkı saklı bulunduğundan, bu

55 Alman Hukuku'nda, pay senetlerine 6 aydır sahip olduğunun ispatı için mahkeme veya noter önünde yemin yeterlidir. Bak. Kronstein/Zöllner, Köllner Komm., § 142, Anm. 31; Baumbach-Hueck, Kurz Kom, § 142, Anm. 11. Hamile yazılı senetler bakımından aynı çözümün Türk Hukuku'nda da uygulanması yolundaki bir görüş için bak. İmregün, Menfaat ihtilafları, sah. 73. Bir başka görüş ise, pay sahipliğinin, hamile yazılı senetlerin ortaklığa veya bir bankaya tevdi edilmek suretiyle ispatlanabileceği yolundadır. Tuncay, a.g.m., sah. 740.

56 Domaniç, a.g.e., sah. 741.

57 RGZ, 146, 385/393. Ayrıca bak. Hefermehl, a.g.e., § 142, N. 3; Barz, a.g.e., § 142, Anm. 3.

58 Örneğin bak. Moroğlu, a.g.m., sah. 351; İmregün, AO, sah. 319; Boduroğlu, a.g.m., sah. 36.

hükümler bakımından zamanaşımına ilişkin bir kısıtlamanın bulunmadığı da ileri sürülebilir⁵⁹. Yine de, anılan hükümler gereğince yapılacak denetleme oranla özel denetçinin yapacağı inceleme arasındaki farklar gözünde bulundurulursa, iki yıllık sürenin yeterli olmadığı anlaşılır.

Ayrıca, fıkrada sözü edilen iki yıllık sürenin başlangıcı şirketin tescil tarihi olup, kuruluş işlemlerine girişime tarihi değildir. TK 348/II'de kuruluştan doğan sorumluluklar için de özel denetçi atanması isteminde bulunulabileceği düzenlenmiştir; bu yüzden, "son iki yıl" kaydının kuruluş işlemleri ile ilgisi bulunmamaktadır⁶⁰.

bbb. Konuya ilişkin koşul

Yukarıda anılan süre içinde yapılan işlemlerden ancak şirketin kuruluşuna veya yönetim işlemlerine ilişkin yolsuzluk bulunduğu iddiaları ile yasa veya esas sözleşme hükümlerine önemli surette aykırı davranıldığı yolundaki iddialar özel denetçinin incelenmesine havale edilebilir.

Alman Hukuku'nda yönetim işlemlerinin en geniş anlamda yorumlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu nedenle, sadece yönetim kurulu üyelerinin değil, aynı zamanda denetim kurulu üyelerinin ve şirketin diğer memurlarının işlemleri de özel denetlemenin konusunu oluşturabilir⁶¹. Aynı çözüm bizde de kabul edilebilir.

Burada ayrıca üzerinde durulması gereken bir nokta da, «kanuna aykırılık»tan ne anlaşılacağı hususudur. Kanaatimizce, yönetim işlemleri her ne suretle ve hangi kanuna aykırı olursa olsun, azınlık özel denetçi atanması talebinde bulunabilmelidir⁶². Herhalde sonuçta bir tazminat talebinin ortaya çıkacağı her işlem «kanuna aykırı» sayılmalıdır⁶³. Ortaklığın özellikle yasa dışı yollardan kazanç sağlamaya yönelmiş işlemleri varsa, örneğin silah veya uyuşturucu kaçakçılığı yapıyorsa, bunların araştırılması için de azınlıkça özel denetçi atanması istenebilir. Hatta, ortaklık faaliyetinde Çevre Kanunu hükümlerine ters düşen uygulamalar bulunuyorsa, azınlık bunları da, «kanuna aykırı yönetim işlemleri» sayarak özel denetçi atanması isteminde bulunabilmelidir. Bu sayede ortaklığın ileride ödemek zorunda kalabileceği tazminat miktarının azaltılması sağlanabileceği gibi, şirketin sorumlulara rücu edebilmesi için gerekli malzeme de sağlanmış olacaktır.

bb. Bilânçonun gerçekliği

Yukarıda sözünü ettiğimiz iki yıllık sürenin, özel denetçinin bilânçonun gerçekliğe ilişkin olarak yapacağı incelemeyle ilgisi yoktur.

⁵⁹ Domaniç, a.g.e., sah. 741-742.

⁶⁰ Domaniç, a.g.e., sah. 742.

⁶¹ Hefermehl, a.g.e., § 142, N. 2; Godin-Wilhelmi, *Aktiengesetz Kommentar*, Band I, §§ 1-178, 4. Aufl., Berlin/New-York 1971, § 142, Anm. 2.

⁶² «Kanuna aykırılık»tan sadece TK değil bütün kanunların anlaşılması gerektiğini belirtmekle birlikte, bu düşünceyi örneklerle somutlaştırmayan bir çalışma için bak. Sivas, a.g.t., sah. 19.

⁶³ Bu yolda Hefermehl, a.g.e., § 142, N. 26; Barz, a.g.e., § 142, Anm. 15.

muş olan

4. Genel kurulun özel denetçi atayabilmesi için gerekli olan koşullar

a. Oyçokluğu

TK 348'de genel kurulun özel denetçi atayabilmesi için gerekli olan karar nisabı belirtilmemiştir. Bu yüzden, TK 378 gereğince özel denetçi atanmasına ilişkin kararın da oyçokluğu ile alınması gerekir. Pay sahiplerine ve azınlığa tanınan denetleme hakkına ilişkin hükümler ve bu arada azınlığın özel denetçi atanmasını talep hakkına ilişkin TK 348 hükmü nisbî emredici nitelikte olup, bu nisabı ağırlaştırıcı nitelikteki ana sözleşme hükümleri geçersizdir. Bu tür hükümleri önceden kaldıran veya kısıtlayan ana sözleşme hükümleri veya bu yolda alınmış genel kurul kararları geçersizdir⁶⁵.

b. TK 374 ve 361'deki sınırlamaların burada da uygulanması

TK 374 ve 361'de yer alan oy kullanma hakkının sınırlandırılmasına ilişkin hükümler özel denetçi atanmasına ilişkin genel kurulda da uygulanır⁶⁶. Örneğin, özel denetçinin incelemesine havale edilecek bir yönetim işleminden dolayı ortaklığa karşı sorumluluğu söz konusu olan bir kurucu, yönetici veya denetçi, kendisine ait oy hakkını ne şahsen ne de bir vekil aracılığıyla kullanabilir. Aksi halde, TK 381 ve 361 gereğince özel denetçi atanmasına ilişkin genel kurul kararının iptali dava edilebilir⁶⁷.

c. Genel kurulun özel denetçiyi bizzat seçmesi

Atanacak özel denetçinin bizzat genel kurulca seçilmesi gerekli olup, genel kurul bu yetkisini devredemez. Bu husus TK 348/I'in metninden de anlaşılmaktadır. Genel kurul özel denetçi seçmekle, ortaklığı temsilen,

bu belirlemeyi yaparken, verilecek ücretin ölçülerini saptamak zorundadır⁶⁹. Burada, ortaklığın özel denetlemeyi sürüncemede bırakmak amacıyla ücreti az göstermesi ve bu konuda yönetime de yetki vermemesi olasılığı düşünülebilir. Bu takdirde, fazla ücretin azınlık tarafından yüklenilmesi; buna karşılık, mahkemece bu ücret uygun bulunursa azınlığın yüklendiği kısmın tamamının, sadece bir kısmı uygun görülürse bu kısmın azınlık tarafından şirketten talep edilebileceğini kabul etmek gerekir⁷⁰.

d. Özel denetçinin çoğunluğun etkisi altındaki bir kimse olmaması

Özel denetçi seçilebilecek veya seçilemeyecek kimselere ilişkin bir düzenleme TK'nda bulunmamaktadır. Organ durumunda olan denetçilerin seçimine ilişkin TK 349'un örnekseme yoluyla burada da uygulanabilme olasılığı sorunun çözümü bakımından yeterli değildir⁷¹. Moroğlu, en azından, % 10 azınlığa, genel kurulca seçilen özel denetçinin şahsına mahkemece itiraz edebilme olanağının tanınmamasını önemli bir eksiklik olarak kabul ediyor⁷². Yazarın bu konuda duyduğu kuşkulara aynen katılıyoruz.

Gerçekten, oy çokluğunu ve yönetimi elinde bulunduran pay sahipleri, mahkemece özel denetçi atanmasını engellemek için azınlığın talebini kabul edebilir; böylece, yönetime yakın bir kimseyi özel denetçi olarak seçebilir. Moroğlu, bu durumda azınlığın, genel kurulun özel denetçi seçimine ilişkin kararını, dürüstlüğe aykırı olması nedeni ile iptal edebileceğini; buna karşılık, azınlığın TK 348 gereğince mahkemeden başka bir özel denetçi atanmasını isteyemeyeceğini belirtiyor⁷³. Kanımızca, azınlık bu durumda da mahkemeden özel denetçi atanmasını isteyebilmelidir. Bir kere bu çözüm kabul edilmezse, azınlığa tanınan bu hak pratik önemini büyük ölçüde yitirecektir. Kaldı ki, MK 2'de yer alan «dürüstlük kuralı» ve bu kuralın bir görünüm biçimi olan «hakkın kötüye kullanılması yasağı»nın sadece olumsuz bir etkisi bulunduğu yolundaki görüş Medenî Hukukun ve Borçlar Hukukunun birçok alanında artık terk edilmiş bulunmaktadır. Özellikle geçerliliği belli bir biçim koşulunun gerçekleştirilmesine bağlanan işlemlerin geçersizliğini ileri sürmek hakkın kötüye kullanılması yasağının ihlali anlamını taşıyor ise, hâkimin tıpkı geçerli bir sözleşme varmış gibi ifaya

69 Domaniç, a.g.e., sah. 748; Moroğlu, a.g.m., sah. 347.

70 Domaniç, a.g.e., sah. 748.

71 Moroğlu, a.g.m., sah. 347-348.

72 Moroğlu, a.g.m., sah. 348.

73 Moroğlu, a.g.m., sah. 348. Aynı doğrultuda Poroy, (Tekinalp/Çamoğlu), Ortaklıklar Ders Kitabı, N. 642, sah. 299. Tunçay da genel kurulun özel denetçi atanmasında denetçilerin tarafsız kimselerden oluşması konusunda özen göstermesi gerektiğini, aksine davranışın bir iptâl nedeni olduğunu belirtmekte; buna karşılık, azınlığın bu durumda özel denetçi atanmasını nasıl sağlayacağı konusunda bir şey söylememektedir. Bak. Tunçay, a.g.m., sah. 745.

74 Örnek olarak bak. BGE 90 II 25; 86 II 261; 84 II 375.

hükmedebileceği hem Federal Mahkeme Kararları⁷⁴ ile Yargıtay Kararlarında⁷⁵, hem de doktrinde⁷⁶ kabul edilmektedir. Genel kurulun özel denetçi seçimine dair kararının hakkın kötüye kullanılması oluşturduğu durumlarda azınlığın mahkemeden başka birinin denetçi olarak seçilmesini istemeyeceği kabul edilirse, sonuçta hakkın kötüye kullanılması korunmuş olur. Bu sonuç ise MK 2'nin hem sözüne, hem de ruhuna aykırı olur.

B. Mahkeme Tarafından Özel Denetçi Atanması

Mahkemece özel denetçi atanabilmesi için gerekli olan koşulları, usule ve esasa ilişkin koşullar olmak üzere iki ayrı başlık altında incelemeyi yerinde buluyoruz.

1. Usule ilişkin koşullar

a. Taraflar, yetkili ve görevli mahkeme, davanın niteliği, yargılama usûlü

Ortaklık esas sermayesinin en az %10'unu temsil eden paylara sahip olan azınlık tarafından açılan bu davanın ortaklık tüzel kişiliğine yöneltilmesi gerekir⁷⁷.

Dava, davalı anonim ortaklık merkezinin bulunduğu yerdeki (309/III)⁷⁸ asliye ticaret mahkemesinde, o yerde asliye ticaret mahkemesi bulunmuyorsa asliye hukuk mahkemesinde açılır (TK 5). TK 1460 gereğince davada basit yargılama usûlü uygulanır.

Azınlık tarafından özel denetçi atanması istemiyle açılan davada hakimnin vereceği karar anlaşmazlığı kesin olarak çözüme bağlayan bir karar değildir: Yukarıda bir başka vesileyle değindiğimiz gibi, mahkemenin bu konuda vereceği karar olumlu veya olumsuz olsun bir tedbir veya tesbit seviyesinde kalmaktadır⁷⁹. Bu nedenle, «azınlığın mahkemeden özel denetçi atanmasının reddine dair genel kurul kararının iptalini dava etmekte hukuki menfaati yoktur» yolundaki görüşe⁸⁰ katılmıyoruz. TK 381 uyarınca açılan iptal davası TK 348/II'ye dayanılarak

75 Örnek olarak bak. Yarg. İBK, 30.9.1989, 2/2; RG, s. 20026.

76 Bu konuda özellikle bak. Kemal Oğuzman, *Şekil Noksanı Sebebiyle Butlan Dermeyanı Hakkının Suiistimali*, İBD 1955/6, sah. 249 vd.; Kemal Oğuzman, *Dürlürlük Kuralına (MK. m. 2) Başvurma Hususunda Bazı Yargıtay Kararlarının Eleştirilmesi*, Yaşar Karayalçın'a 65. Yaş Armağanı'ndan Ayıribasım, İstanbul 1990.

77 Moroğlu, a.g.m., sah. 354.

78 Mamafih TK 309/III'ün sadece sorumluluk davalarında yetkiden söz ettiğini, özel denetçi atanmasında ise tedbir ve delil tesbiti kararlarında olduğu gibi tesbitin en kolay yapılabileceği yer mahkemesine başvurulabileceğini savunmak da mümkündür. Domaniç, a.g.e., sah. 754.

79 Domaniç, a.g.e., sah. 749-750; Poroy, (Tekinalp/Çamoğlu), *Ortaklıklar Ders Kitabı*, N. 642 d., sah. 298.

80 Moroğlu, a.g.m., sah. 354-355.

açılan davadan önce sonuçlanır ve sonuçta karar iptal edilirse, toplanacak ilk genel kurulda bu husus bir kez daha görüşülerek olumlu sonuca bağlanabilir⁸¹.

Bununla birlikte, azınlığın özel denetçi atanması isteminin genel kurulca reddi üzerine azınlık bir yandan TK 381 gereğince özel denetçi atanmasını da isteyebilmelidir. Nitekim, Yarg. 11. HD, 26.11.1982 gün ve 757/770 sayılı kararında⁸², daha önce TK 381'e dayalı iptal davası açılmış olmak vermeyeceğine hükmetmiştir. Teoman'ın da haklı olarak belirttiği gibi, sakat bir genel kurul kararını iptali doğrudan doğruya olumlu bir sonuç yaratmaz, azınlığın reddedilen özel denetçi atanması isteminin kabul edilmesi anlamına gelmez. Bunun için kararın iptalinden sonra genel kurulun bir kez daha toplanarak aynı konuyu görüşüp karara bağlaması gerekir. Hatta bu son durumda da genel kurul bir önceki karardaki sakatlığı giderdikten sonra eski görüşünde direnebilir⁸³.

Hakim vereceği kararlar özel denetçi atanması istemini kabul etsin veya reddetsin, bu karar kesin hüküm kuvveti taşımadığından temyiz de edilemez⁸⁴. AktG §§ 142 ve 162'de de bu kararlara karşı temyiz yolu ön-görülmemiştir. Buna karşılık, tedbir (HUMK 107, 108) ve delillerin tespiti (HUMK 173) kararlarında olduğu gibi duruşmasız olarak verilen kararlara itiraz edilebilir. İtirazı sonuca bağlayan kararlar, tedbir ve delil tespiti kararlarına itirazı çözümleyen kararlar seviyesinde kesinleşir⁸⁵.

b. Diğer usûlî koşullar

aa. Azınlığın özel denetçi atanmasına ilişkin talebinin genel kurulca reddi

Azınlığın mahkemeden özel denetçi atanmasını isteyebilmesi için öncelikle genel kurula, yukarıda açıkladığımız koşullara uygun olarak başvurmuş ve bu başvurusunun genel kurulca reddedilmiş olması gerekmektedir⁸⁶. Mahkeme yapacağı incelemede öncelikle bu hususları inceleyecek, azınlığın genel kuruldaki isteminin yukarıda belirttiğimiz koşullara uygun olmadığını saptaması durumunda azınlığın istemini reddedecektir⁸⁷.

Genel kurul özel denetçi atanmasına ilişkin bir karar almış olmakla birlikte, sonradan genel kuruldan bu kararın kaldırılması yolunda bir karar çıkmışsa, bu karar da red kararı sayılır⁸⁸. Özel denetçi seçilmesinin ertelen-

81 Ömer Teoman, *Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin Özel Denetçi Konusundaki Bir Kararı Üstüne Kısa Notlar*, İk. Mal. D., XXIX sah. 62. Ayrıca bak. Teoman, *Azınlığın İzleyebileceği Yollar*, sah. 1153 vd.

82 Teoman, *Notlar*, sah. 58-59.

83 Teoman, *Notlar*, sah. 61. Ayrıca bak. Doğanay, a.g.e., sah. 905-906.

84 Karş. Moroğlu, a.g.m., sah. 354; Tunçay, a.g.m., sah. 739.

85 Domaniç, a.g.e., sah. 753.

86 Yarg. 11. HD, 24.6.1982, 2952/3061; YKD 1982/9, sah. 1279.

87 Moroğlu, a.g.m., sah. 349; Doğanay, a.g.e., sah. 905; Tunçay, a.g.m., sah. 742.

88 Moroğlu, a.g.m., sah. 349.

mesine veya bu konuda karar alınmasına gerek bulunmadığına dair alınan genel kurul kararları da red kararı niteliğindedir⁸⁹. Nihayet, genel kurulun özel denetçi atanmasına dair olumlu kararı seçilen denetçinin kimliği nedeniyle hakkın kötüye kullanılması teşkil ediyorsa, bu kararın iptâli mümkün olup, mahkemenin iptâl kararını da bu anlamda red saymak gerekir.

bb. % 10 azınlığın genel kurulca istemi reddedilen azınlık olması

Moroğlu'na göre, «mahkemeden istemde bulunan azınlığın, genel kuruldan özel denetçi atanmasını istemiş olan azınlık olması gerekmediği gibi, bu azınlığın atama istemi reddedildiği genel kurulda hazır bulunmuş veya atama lehinde oy kullanmış olmaları yahut genel kurulun red kararına karşı, kurulda herhangi bir itirazda bulunmuş olmaları da zorunlu değildir»⁹⁰. Biz bu görüşe aşağıdaki gerekçelerle katılmıyoruz:

Bu görüşün kabulü halinde, bir grup ortaklardan oluşan bir azınlığın, diğer ortaklardan oluşan bir diğer azınlığı temsil etmesi gibi yasadaki kabul edilmeyen bir sonuca ulaşılmış olur. Ayrıca, azınlığın mahkemeye başvurarak özel denetçi atanmasını isteyebilmesi için yasanın emretmiş olduğu önce genel kurula başvurma kuralının dolanılmasına yol açılmış olur⁹¹.

Kaldı ki, genel kurulda birtakım gerekçeler gösterilmek suretiyle istemi reddedilmiş olan azınlığın bu kararla tatmin olmuş bulunması ve artık özel denetçi atanmasına gerek görmemesi de olasıdır. TK 348'de tanıyan azınlık hakkı, sadece aynı hükümdeki koşulları gerçekleştirmiş olan azınlığa tanınmış olduğundan, bu haktan feragat eden azınlıktan başka bir azınlık, aksi görüşün kabulü halinde, aynı haktan yararlanmış olacaktır. Salt genel kurulun red kararı üzerine herhangi bir azınlığın mahkemeye başvurabileceği ilke olarak kabul edilirse, birinci fıkraya göre bir tek pay sahibinin özel denetçi atanması için yaptığı başvurunun genel kurulca reddi halinde de herhangi bir azınlığın doğrudan mahkemeye başvurabileceğini kabul etmek gerekir⁹². Bu nedenle, mahkemeye başvurabilecek azınlığın sadece bu konudaki istemi genel kurulca reddedilmiş olan azınlık olabileceği kanısındayız.

cc. Özel denetçi tarafından incelenmesi istenilen konuların atama isteminin genel kurula yapılması durumundaki gibi olması

İncelenmesi istenilen konuya ilişkin olarak yukarıda A/3'de söylediklerimiz, mahkemeye başvurma durumunda da geçerlidir. Şu halde, iki

⁸⁹ Moroğlu'nun bunun için özel denetçi seçiminin gündem çerçevesi içinde bulunmasını aramasına (Moroğlu, a.g.m., sah. 349) karşılık, biz, yukarıda savunduğumuz görüş çerçevesinde bunu gerekli görmüyoruz.

⁹⁰ Moroğlu, a.g.m., sah. 350.

⁹¹ Domaniç, a.g.e., sah. 752, dn. 6.

Yıllık süre burada da uygulama alanı bulur. Özel denetçi tarafından incelenmesi istenilen hususun, son iki yıl⁹³ içinde vuku bulmuş kuruluş veya yönetim işlemlerindeki bir yolsuzluğa yahut kanun veya ana sözleşme hükümlerine önemli surette⁹⁴ aykırı hareket edildiğine ya da bilançonun gerçekliğine ilişkin olması gerekmektedir.

Bilançonun gerçekliğine ilişkin olarak özel denetçi atanmasını isteyen azınlığın, araştırılacak yolsuzluğun ne olduğunu, ana sözleşmeye ve yasa ne surette aykırı davranıldığını, bilançonun hangi kalemleri itibarıyla gerçeği yansıtmadığını açıkça belirtmesi zorunludur⁹⁵.

dd. Azınlığın esas sermayenin % 10'unu temsil eden paylara en az altı aydır sahip olduğunun sâbit bulunması

Azınlık mahkemedен özel denetçi atanması isteminde bulunabilmek için, özel denetçi isteminde bulunulan genel kurul toplantısına kadar en az 6 ay öncesinden beri esas sermayenin en az % 10'unu temsil eden paylara sahip bulunduğunu belgelendirmelidir. Yasa koyucunun böyle bir süreyi öngörmesinin nedeni, genel kurul toplantısından kısa bir süre önce muvazaalı devirler yapılması yoluyla özel denetçi atanması isteminin şirkete karşı bir baskı aracı olarak kullanılmasının önüne geçmektir⁹⁶. Hatta pay devrinin sırf bu amaçla yapıldığı mahkemece tesbit edilirse, devir altı aydan önce yapılmış olsa bile, mahkemenin özel denetçi atanması talebini reddetmesi gerekir⁹⁷. Bu nedenle, yasadaki altı aylık sürenin hiçbir yararı bulunmadığı yolundaki görüşe⁹⁸ katılmıyoruz.

Ortaklık kurulu henüz altı ay olmamışsa, % 10'u temsil eden paylara kuruluştan itibaren sahip olmak yeterlidir⁹⁹. TK 360/son gereğince, pay üzerinde intifa hakkına sahip bulunanlar da paydan doğan oy ve buna bağlı yönetime katılma haklarını kullanabildiklerinden, intifa hakkı süresinin de altı ayın hesabında gözönünde bulundurulması gerekir. Buna karşılık, pay üzerindeki rehin hakkı sahipliği gözönüne alınmaz¹⁰⁰. Vedia ve ariyet hakkı sürelerinin gözönünde bulundurulmayacağını da ekleyebiliriz.¹⁰¹

Pay sahipliğinin kanıtlanmasında, ortaklığın pay senedi çıkarıp çıkar-

93 Bu sürenin hesabında, genel kurulda istemde bulunulması tarihi esas alınmalıdır. Moroğlu, a.g.m., sah. 350-351; Tunçay, a.g.m., sah. 743.

94 Önemli aykırılığın yorumlanmasında, yönetim kurulunun sorumluluğuna ilişkin hükümlerin gözönünde tutulması yolunda bak. Tunçay, a.g.m., sah. 744-745.

95 Moroğlu, a.g.m., sah. 350.

96 Moroğlu, a.g.m., sah. 352.

97 Kronstein/Zöllner, Köllner Komm., § 142, Anm. 31.

98 İmregün, AO, sah. 318; Başaran, a.g.m., sah. 297.

99 Kronstein/Zöllner, Köllner Komm., § 142, Anm. 31; Baumbach-Hueck, Kürz. Komm., § 142, Anm. 11; Godin-Wilhelmi, Akt. G. Komm., § 142, Anm. 5. Ancak, Alman Hukuku'nda altı yerine üç aylık bir süre öngörülmüştür.

100 Kronstein/Zöllner, Köllner Komm., § 142, Anm. 31; Godin-Wilhelmi, a.g.e., § 142, Anm. 35.

101 Godin-Wilhelmi, a.g.e., § 142, Anm. 35; Moroğlu, a.g.m., sah. 352.

madığına, çıkarmış ise ne tür pay senedi çıkardığına bakılarak bir sonuca varılması gerekir. Pay senedi hiç çıkarılmamış veya nama yazılı pay senetleri çıkarılmış ise, kural olarak pay sahipleri defterindeki kayıtlar esas alınır (TK 326). Buna karşılık, payın devren kazanılması, yani pay üzerindeki mülkiyet hakkının devredilmesi, pay senedi çıkarılmayan durumlarda payın devri ve temliki (BK 163) ile, nama yazılı pay senedi çıkarılması durumunda ise senedin cirosu ve teslimi ile olmaktadır. Dolayısı ile, anılan durumlarda pay sahipleri defterinin kayıtlarıyla ispat aranmaz¹⁰². Hamile yazılı pay senetlerine anılan sürede sahip olduğunun kanıtlanmasında ortaklık kayıtları, genel kurulun hazırlanmış cetveli, hisse senedi dağıtım sırasında ilgiliden alınmış olan tesellüm makbuzları ile üçüncü kişilerle yapılmış pay ve pay senedi devri sözleşmeleri ve saireden başka tanık ve yemin de dahil olmak üzere her türlü delil ikame dileyebilir¹⁰³.

ee. Masrafların Mahkeme veznesine yatırılması.

TK 348/II'nin ikinci cümlesinde, «bu talep reddolunduğu takdirde lüzumlu masrafları peşin ödemek (...) şartıyla mahkemeye müracaat hakkını haizdirler» denilmektedir. Maddenin yazılış biçiminden, gerekli masrafların davanın açılması sırasında mahkeme veznesine peşin olarak ödenmesinin gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Hükmü bu biçimde yorumlayan Moroğlu'na göre, «yargıç tarafından geçici masraf avansı şeklinde belirlenen tutarın ödenmesiyle yetinilir. Yargıç, avansın tutarını, inceleme giderleri ile özel denetçi ücretini gözönünde tutarak belirlemelidir»¹⁰⁴. Buna karşılık Domaniç, masrafların dava açıldıktan sonra, davalı şirketin talebi veya mahkemenin re'sen vereceği emir üzerine de tevdi edebileceğini; bu yüzden, masrafların peşin olarak verilmemesinin davanın usul yönünden reddini gerektirmediğini savunmaktadır. Yazar, bu yorum biçiminin, davalarda teminat ve masraflara ilişkin diğer birçok hükümlerle desteklenebileceğini belirtmektedir¹⁰⁵. Kanımızca, masraflar yatırılmadan davaya devam olunmasına izin verilmemesi gerekir. Ancak, başlangıçta masrafların yatırılmamış olmasını, davacıların sonradan masrafların yatırmalarına rağmen davanın reddi sebebi saymak yerinde olmaz. Bu nedenle, Domaniç'in görüşüne katılıyoruz.

102 Moroğlu, a.g.m., sah. 352.

103 Moroğlu, a.g.m., sah. 352. Ayrıca bak. yukarıda A/3, a.

104 Moroğlu, a.g.m., sah. 352.

105 Yazarın belirttiğine göre, «TK 348/2'nin kaynağı sayılabilecek 1897 tarihli APOK. 266, 1937 tarihli APOK. 118 ve halen Almanya'da yürürlükte bulunan ve bu iki hükmün karşılığı APOK. 142, azınlığın, genel kurul toplantısından önceki en az üç (veya altı) aylık devrede ortak olduğunu isbat amacıyla paylarını mahkemeye müracaattan sonra ve karar verilmeden önce tevdi veya ortaklık sıfatlarını tevsik zorunluluğu getirmiş, masrafların avans edilmesinden, hele hele bu iki yükümlülüğün davanın dinlenmesi şartı olduğundan, ima yolu ile bile söz etmemiştir. Yine azlığın isteğiyle, mahkemece özel denetçi tayinini düzenleyen APOK. 163/2 ile APOK. 258 de aynı şekildedir.» Domaniç, a.g.e., sah. 744.

ff. Pay senetlerinin muteber bir bankaya tevdi

Azınlık, sahip olduğu payı temsil eden ilmuhaberleri veya pay senetlerini, dava sonuçlanana kadar rehin kalmak üzere muteber bir bankaya tevdi etmek zorundadır. Azınlık mahkemeye başvurusunda, bankanın ilmuhaber veya pay senetlerinin tevdi edildiği yolundaki yazısını dava dilekçesine eklemek suretiyle bu zorunluluğu yerine getirmiş olur. Şayet özel denetçi atanması için mahkemeye başvuran azınlık esas sermayenin %10'undan fazlasını temsil eden paylara sahip bulunuyorsa, fazlaya ilişkin pay senetlerinin tevdi gerekmez¹⁰⁶. Tevdi edilen senetlerin geri alınması ancak dava dilekçesinin geri alınması ile mümkündür. Ortaklığın pay senedi ihraç etmemesi durumunda bu koşul aranmaz¹⁰⁷.

Yukarıda sayılan koşullar davanın dinlenebilmesi için gerekli olan koşullar olup, bunlardan birinin eksikliği durumunda, davanın esasına geçilmeden dava reddedilir. Bununla birlikte, masrafların ve payların tevdi konusunda hükmün geniş yorumlanarak bu eksikliklerin sonradan tamamlanmasına olanak verilmesi amaca uygun olur. Gerçekten, dava usul yönünden reddedilirse, eksikliklerin tamamlanarak yeniden dava açılmasına bir engel bulunmamaktadır. Dolayısıyla, davanın reddedilerek yeni masraf kapılarının açılmasına meydan vermektense, bu eksikliklerin dava reddedilmeden tamamlanmasına olanak verilmesi daha yerinde olur¹⁰⁸.

2. Esasa ilişkin koşullar

Azınlığın davada sonuç alabilmesi için, «iddia olunan hususlar hakkında kâfi delil ve emare» göstermesi gerekir. Özel denetçi atanmasına dair mahkeme kararının hiç kimseyi mahkûm etmediğini, dolayısıyla, tedbir niteliğinde ve kesin hüküm kuvvetinden yoksun bir karar olduğunu, bu yüzden yolsuzluğu kesin olarak kanıtlayacak delillere gerek bulunmadığını, kanunun bu nedenle «emare»den söz ettiğini söyleyebiliriz¹⁰⁹. Şu halde, mahkemeye sunulan delil ve emareler, ileri sürülen belirli yolsuzluk ve aykırılıkların doğruluğunu muhtemel gösteriyorsa, mahkemenin özel denetçi atanması yolundaki istemi kabul etmesi gerekir¹¹⁰.

Mahkemenin gerekli görmesi halinde, bilirkişiye başvurması da dahil olmak üzere, şu delillere dayanabileceğini söyleyebiliriz: Ticari defter ve

¹⁰⁶ Moroğlu, a.g.m., sah. 353.

¹⁰⁷ Baumbach-Hueck, Kurz. Komm., § 142, Anm. 10.

¹⁰⁸ Bak. Domaniç, a.g.e., sah. 744.

¹⁰⁹ Bu yolda Domaniç, a.g.e, sah. 746. Yazar, bu kararın bir «tedbir veya tesbit» niteliğinde olduğunu ileri sürmektedir. Aksi görüşte Doğanay, a.g.e., sah. 908. Açılan davanın edâ davası niteliğinde olduğu yolunda Ömer, Teoman, *Özel Denetçi Atanması İstemi Genel Kurulca Reddedilen Azınlığın İzleyebileceği Yollar*, Yasa HD, 1981/9, sah. 1154; Moroğlu, a.g.m., sah. 354-355.

¹¹⁰ Moroğlu, a.g.m., sah. 354; İmregün, *Menfaat İhtilâfları*, sah. 74; Tunçay, a.g.m., sah. 742-743. Ayrıca bak. Yarg., 11. HD, 15.4.1982, 1269/1727; Doğanay, a.g.e., sah. 907, dn. 548.

kayıtlar, yönetim ve denetim kurulu raporları, bilânçolar, kâr ve zarar hesabı, pay sahipleri cetveli, genel kurul tutanağı, komiserin mütalâası veya raporu ya da tanıklığı, ortaklık defterleri, davete ilişkin mektuplar ve ilânlar¹¹¹.

III. Özel Denetçinin Hukukî Durumu

1. Özel denetçi ile ortaklık arasındaki hukukî ilişki

a. Özel denetçiyi genel kurulun ataması durumunda

Özel denetçi ile ortaklık arasında bir hukukî ilişkinin kurulması için her halde ortaklık veya yönetim kurulu tarafından yapılan teklifin özel denetçi tarafından kabulü şarttır. Kabûl doğrudan doğruya genel kurula karşı yapılabileceği gibi, yönetim kuruluna da yapılabilir¹¹². Ancak kabulden sonra taraflar arasında oluşan sözleşmesel ilişkinin niteliği tartışmalıdır.

Domaniç'e göre, genel kurulca seçilen özel denetçi, görevi kabul ettiğinde, şirketle denetçi arasında bir hizmet sözleşmesi¹¹³ kurulmuş olur. Yazara göre, özel denetçi ücrete itiraz eder ve ancak belli bir ücretin verilmesi halinde görevi kabul edeceğini bildirirse, konunun müzakeresi için yeniden toplantı yapma zorunluluğu doğabilir¹¹⁴. Türk Hukuku'nda özel denetçinin kendisine verilen görevin sınırları dahilinde serbestçe çalışması ve görevine ortaklıkça her zaman son verilebilmesi ilkesinden yola çıkan bir başka görüş, özel denetçi ile ortaklık arasındaki ilişkiyi vekâlet olarak nitelemektedir¹¹⁵.

Alman hukuk öğretisinde savunulan bir görüşe göre, burada söz konusu olan sözleşmesel ilişki, denetlenecek işlemler hakkında bir rapor hazırlanmasına yönelik iş görme sözleşmesi (Geschäftsbesorgungsvertrag) biçiminde bir eser sözleşmesidir¹¹⁶. Şayet taraflar bir ücret kararlaştırmamışlarsa, bu takdirde hukukî ilişkinin vekâlet olduğu kabul edilecektir¹¹⁷. Ancak, Alman Hukuku'nda vekâletin ivazsız olduğu ilkesi kabul edildiğinden, vekâletin mi, yoksa eser sözleşmesinin mi söz konusu oldu-

111 Domaniç, a.g.e., sah. 746-747.

112 Kabûl zımnî de olabilir. Baumbach-Hueck, a.g.e., § 142, Anm. 6.

113 Poroy'a göre de bu ilişki hizmet sözleşmesine dayanır. «Fakat bir sonuç arandığına göre ve şartlar uygunsa istisna akdi de düşünülebilir.» Poroy (Tekinalp/Çamoğlu), Ortaklıklar Ders Kitabı, N. 642 c, sah. 297.

114 Yazar, bu tür güçlüklerin önlenmesi için, özel denetçinin seçimine dair kararda ayrıca yönetim kuruluna veya Murahhas üye ya da genel müdüre ücret konusunda anlaşma yapma yetkisi verilmesini önermektedir. Domaniç, a.g.e., sah. 748.

115 Bak. Sivas, a.g.t., sah. 64.

116 Kronstein/Zöllner, Köllner Komm., § 142, Anm. 21; Godin-Wilhelmi, a.g.e., § 142, Anm. 3; Semler, a.g.e., § 42, Anm. 9; Hefermehl, a.g.e., § 142, N. 19.

117 Kronstein/Zöllner, Köllner Komm., § 142, Anm. 21; Godin-Wilhelmi, a.g.e., § 142, Anm. 3. Yazarlar bu son ihtimalin özellikle ortaklardan birinin özel denetçi seçilmesi halinde söz konusu olabileceğini belirtiyorlar.

ğu hususunun tartışmalı bulunduğu hemen her alanda eser sözleşmesi lehine yorum yapılması yönünde genel bir eğilimin varlığını hatırlatmamız gerekir. Alman Hukuku'nda savunulmuş olan, özel denetçinin pay sahiplerinden biri olması halinde açıkça ücret kararlaştırılmamışsa özel denetçinin görevini karşılıksız olarak yerine getireceği yolundaki görüş artık terk edilmiştir. Özel denetçinin, ortaklıktan olsun olmasın, bu işi ücret karşılığı yüklediği kabul olunmaktadır¹¹⁸.

Kanımızca, özel denetçiyi 'vekil,' 'müteahhit' veya 'işçi' kavramlarından birine sokmaya gerek yoktur. Özel denetçinin atipik bir işgörmeye edimini yüklediğini söyleyebiliriz. Özellikle özel denetçinin yapacağı inceleme sonunda rapor hazırlamayı üstlenmesi eser sözleşmesindeki yüklenicinin edimine benzetilebilir. Buna karşılık, inceleme esnasında özel denetçinin gördüğü iş, daha çok bir vekâlet edimine benzetilebilir. Bu yüzden, ortaklıkla özel denetçi arasındaki hukukî ilişkinin bu sözleşme tiplerinden birine sokulmaması, somut olayın özellikleri gözönüne alınarak eser veya vekâlet sözleşmelerine ilişkin hükümlerin kıyas yoluyla uygulanması daha yerinde olur.

b. Özel denetçiyi mahkemenin ataması durumunda

Mahkemenin atadığı özel denetçi de bu görevi açıkça veya örtülü olarak kabul edebilir. Her iki olasılıkta da özel denetçi ile ortaklık arasında sözleşmesel bir bağ kurulmuş olur¹¹⁹. Bu olasılıkta özel denetçi ortaklığın organı olmamakla birlikte kamusal bir görev de üstlenmemektedir. Aksi kabul edilseydi, özel denetçinin devletten ücret talebinde bulunabilmesi ve mahkemenin ya da başka bir resmî makamın denetimi altında bulunması gerekirdi¹²⁰. Sözleşmesel ilişkinin niteliği bakımından bu olasılıkta da özel denetçiyi genel kurulun ataması durumunda söylediklerimizi yinelemek gerektiği kanısındayız. Yani, icap ve kabul ile kurulan sözleşmesel bir ilişkinin varlığı kabul edildikten sonra, bu ilişkinin nitelik olarak özel denetçinin doğrudan genel kurulca atanması durumuna nazaran farklı bir özellik göstermediğini kabul etmek gerekir.

2. Özel denetçinin görev ve yükümlülükleri

Gerek mahkemece gerekse genel kurulca atanmış olsun özel denetçinin asıl görevi, mahkemece veya genel kurulca belirlenen konularda inceleme yapmak suretiyle hazırlayacağı raporu mahkeme veya genel kurula sunmaktır¹²¹. Özel denetçi, raporun hazırlanması sırasında ortaklığa ait defterleri, bilançoları, belgeleri, kasayı, taşınır ve taşınmaz malları inceleyebileceği gibi, gerektiğinde yönetim kurulu üyeleri ile diğer yöneticilerden ve de-

¹¹⁸ Kronstein/Zöllner, Köllner Komm., § 142. Anm. 21; Hefermehl, a.g.e., § 142, N. 19.

¹¹⁹ Kronstein/Zöllner, Köllner Komm., § 142, Anm. 34; Semler, a.g.e., § 42, Anm. 10. Arslanlı, a.g.e., sah. 249, dn. 199; Moroğlu, a.g.em., sah. 355.

¹²⁰ Kronstein/Zöllner, Köllner Komm., § 142, Anm. 34.

¹²¹ Moroğlu, a.g.m., sah. 355; Domaniç, a.g.e., sah. 754.

netçilerden kendi incelemeleriyle ilgili bilgi ve belge isteyebilir¹²².

Özel denetçi hazırlayacağı raporda kendisinden incelenmesi istenilen konularda vardığı sonuçları delilleri ve gerekçeleriyle belirtmek ve bu konuları yeterince aydınlatmak zorundadır¹²³. Eğer birden fazla özel denetçi atanmışsa, bunlar raporu müştereken düzenlerler. Buna karşılık, özel denetçiler arasında görüş ayrılıkları bulunursa, her bir denetçinin ayrı bir rapor hazırlaması mümkün olduğu gibi, oybirliğiyle hazırlanan bir rapor, bir veya birkaç denetçinin karşı oy yazmak suretiyle imzalamaları da mümkündür¹²⁴.

Özel denetçinin mahkemeye sunacağı raporun en az üç nüsha olarak düzenlenmesi gerekir. Hatta mahkemeden özel denetçi atanmasını isteyen azınlığın birden çok ortaktan oluşması durumunda, raporun birer nüshasının bunlara da verilmesini sağlayacak miktarda nüshanın mahkemeye sunulması gerekir. Bununla birlikte, rapor sadece bir nüsha olarak mahkemeye verilmişse, HUMK 282 hükmünün kıyasen uygulanması sonucunda, mahkeme yazı işleri müdürü tarafından raporun onaylı bir örneği taraflara tebliğ edilir¹²⁵.

Özel denetçilerle ortaklık arasında sözleşmesel bir ilişki olduğundan, özel denetçi neden olduğu zararlardan dolayı, kusursuz bulunduğunu kanıtlayamamak koşuluyla ortaklığa karşı sorumlu olur (BK 96). «Örneğin incelemeleri sırasında öğrendiği ticari sırları, görevi gerektirmediği halde açıklarsa, bu nedenle ortaklığın uğrayacağı zararlardan sorumlu olur»¹²⁶.

Mahkemenin gerektiğinde seçmiş olduğu özel denetçinin görevine son verebileceğinden hareketle, bu mahkemeye başvurularak özel denetçinin şahsına itiraz edilebileceğini ve yerine başkasının atanmasının istenebileceğini söylemek mümkündür¹²⁷.

3. Özel denetçinin ücret hakkı

Özel denetçi atanmasına dair mahkeme kararında özel denetçiye ödenecek ücretin de gösterilmesi gerekir¹²⁸. TK 348/II'de masrafların peşin ödenmesi gereği düzenlenirken güdülen amaç inceleme sırasında yapılacak giderlerin yanında özel denetçi ücretinin de ödenmesinin sağlanmasıdır. Bu ücret ilgililerin istemi üzerine veya mahkemece re'sen arttırılabilir veya azaltılabilir¹²⁹.

122 Moroğlu, a.g.m., sah. 355.

123 Moroğlu, a.g.m., sah. 355; Domaniç, a.g.e., sah. 754.

124 Domaniç, a.g.e., sah. 754.

125 Domaniç, a.g.e., sah. 754.

126 Moroğlu, a.g.m., sah. 355. Denetçilerin, inceleme sırasında öğrendikleri ortaklık sırlarını açıklamaları cezaî sorumluluklarını da gerektirir (TCK 198). Bu konuda bak. Domaniç, a.g.e., sah. 755.

127 Moroğlu, a.g.m., sah. 355.

128 Moroğlu, a.g.m., sah. 355; Domaniç, a.g.e., sah. 753.

129 Moroğlu, a.g.m., sah. 356.

IV. Azınlığın özel denetçi atanması isteminin sınırları

1. Hakkın kötüye kullanılması

Azınlığın özel denetçi atanmasını talep hakkı her hak gibi kötüye kullanılabilir. Hak, tanınmasındaki ve korunmasındaki amaca aykırı olarak kullanıldığında, bu davranış dürüstlük kuralı ile bağdaşmaz ve o hak kötüye kullanılmış olur¹³⁰. Aslında bir azınlık hakkı olarak anonim şirkette özel denetçi atanması kurumuna de lege feranda daha fazla işlerlik kazandırılmalıdır. Ancak, bu yapılırken, azınlığın bu hakkı kötüye kullanımını engelleyecek önlemler de yasada öngörülmelidir¹³¹. Burada, sadece olan hukuk bakımından özel denetçi atanmasını talep hakkının kötüye kullanılması konusunun üzerinde duracağız.

Özel denetçinin yapacağı incelemenin başlıbaşına bir amaç olmadığı, asıl amacın gelecekte alınacak herhangi bir karar için bilgi ve malzeme sağlanması olduğu gözönünde bulundurulursa, bu amaç çerçevesinde özel denetçi atanmasına ilişkin bir dizi sınırlamanın bulunduğu anlaşılır. Yasada incelenecek işlemlerin ancak belirli bir zaman dilimi içinde gerçekleşmiş olmasının aranması aslında bu türden bir kısıtlamadır. Ancak, bunun dışında da söz konusu amacın aşılması mümkündür. Bir yönetim kurulu üyesi veya üçüncü kişiler aleyhine açılacak tazminat davası için gerekli bilgi ve belgelerin elde edilmesi amacıyla özel denetçi atanması azınlıkça istenilmiş, ancak, söz konusu tazminat talepleri çeşitli nedenlerden –örneğin zamanaşımına¹³² uğramış olması nedeniyle– redde mahkûm ise veya özel denetlemeden dikkate değer bir sonuç çıkmayacağı açıkça belli ise, azınlığın özel denetçi atanması isteminde bulunmasının dürüstlük kuralına aykırı olduğunu söyleyebiliriz¹³³.

2. Şirketin iflâsı

Şirketin iflâsı durumunda tasfiye iflâs idaresi memurları tarafından yapılacaktır. Bu durumda da gerçi şirket organları varlığını sürdürürler, ancak, temsil yetkileri sadece şirketin iflâs idaresince temsil edilmediği hususlarla sınırlıdır (TK 437). Şirketin tazminat taleplerini takip edecek olan da iflâs idaresidir. İflâs halinde özel denetimi gerektiren hususlar da iflâs idaresinin sorumluluğu altında araştırılacaktır¹³⁴.

130 Bak. Oğuzman, Dürüstlük Kuralı, sah. 407.

131 Genel kurul kararlarının iptâli davasının kötüye kullanılması karşısında ilginç çözümler öneren bir çalışma için bak. İsmail Gökhan Esin, *Missbräuchliche Anfechtungsklage nach deutschem und türkischem Aktienrecht*, Daktilo edilmiş Yüksek Lisans Tezi, Tübingen (tarihsiz). Özellikle bu çalışmada verilen örnekler dikkatle incelenirse (bak. Esin, a.g.e., sah. 33 vd.) özel denetçi atanması talebinin kötüye kullanılması olasılığının daha az olduğu anlaşılır. Gerçekten, bu tür bir talep sonucunda ortaklığın önemli bir tehditle karşılaşması olasılığı çok düşüktür. Özel denetçi atanması talebi bu anlamda bir «şantaj yöntemi = Erpressungsmethode» olmaya uygun değildir.

132 Bu durumda dahi özel denetleme istenilebileceği yolunda bak. Godin-Wilhelmi, a.g.e., § 142, Anm. 2.

133 Kronstein-Zöllner, Köllner Komm., § 142, Anm. 15.

134 Kronstein-Zöllner, Köllner Komm., § 142, Anm. 16. Karş. Domaniç, a.g.e., sah. 739; Sivas, a.g.t., sah. 10.

V. Azınlığın Sorumluluğu

Azınlığın sorumluluğunu düzenleyen TK 348/II'nin sonuncu cümlesi şöyledir: «Mahkemece talep reddolunduğu veya tahkikat neticelerine göre iddia varit görülmediği takdirde, kötü niyetle hareket ettiği ispat edilen pay sahipleri, şirketin bu yüzden gördüğü zarardan dolayı müteselsil murakıp tayini talebi mahkemece reddolunur veya murakıpların verecekleri rapora göre bu talebin haklı sebebe dayanmadığı anlaşılırsa, kötü niyetle hareket ettikleri isbat edilen pay sahipleri, şirketin bu yüzden gördüğü zarardan müteselsilen mes'uldürler.» Görüldüğü gibi, her iki fıkrada da azınlığın mahkemeye başvurmasından doğan sorumluluğu düzenlenmiş olup, özel denetçinin talebinin genel kurulca reddinden veya genel kurulca seçilen denetçilerin bu iddiaları varit görmemesinden doğan sorumluluğun düzenlenmesi ihmal edilmiştir.

Madde metnindeki bu eksikliğe rağmen, üçüncü fıkranın ikinci fıkranın bir tekrarı olduğu, burada düzenlenmek istenilen sorumluluğun istemin genel kurulca reddi veya genel kurulca seçilen özel denetçilerin azınlığın iddialarını yerinde bulmaması dolayısıyla uğranılan zararlardan sorumluluk olduğu söylenebilir¹³⁵. Her halde, bu zararların tazmini genel hükümler çerçevesinde mümkün olmalıdır. Gerçekten, genel kurulun toplantı giderleri, özel denetçilere ödenen ücretler gibi birtakım zararlar ortaya çıkacaktır. Ortaklık, bu zararlara neden olan azınlıktan tazminat isteminde bulunabilmelidir. Sözleşmeye aykırılık veya haksız fiil sorumluluğu düşünülebilir. Haksız fiil bakımından, azınlığın davranışı MK 2'ye aykırı sayıldığı oranda BK 41/I'in doğrudan doğruya uygulanması söz konusu olabilir¹³⁶. Bu arada BK 41/II'nin uygulanması da düşünülebilir.

İstemin mahkemece reddi veya mahkemece atanan özel denetçinin azınlık iddialarını yerinde bulmaması varsayımında, azınlığın kusurunun derecesinin ne olmak gerektiği önem kazanmaktadır. Kanun, «kötü niyetle hareket eden pay sahipleri»nden söz etmektedir. Bu ibare, hakların kazanılmasında söz konusu olan 'sübjektif iyiniyet' ile karışıklığa meydan verebilecek niteliktedir. Bu yüzden, «özel denetçi atanmasını isteme hakkının kötüye kullanılması» veya «dürüstlük kuralı ile bağdaşmayacak biçimde özel denetçi atanması isteminde bulunulması»ndan söz etmek daha yerinde olur.

Bu hakkın kötüye kullanıldığının kanıtlanması çok güçtür. Bu yüzden, uygulamada hâkimin, davacıların TK 348'de öngörülen koşulları yerine getirip getirmediğini dikkatle araştırmasının, ayrıca, sunulan delil ve emarelerin iddia edilen yolsuzluk ve aykırılıkları muhtemel gösterip göstermediğine dikkat etmesinin gerekliliği üzerinde durulmaktadır¹³⁷.

BİBLİYOGRAFYA

- ARSLANLI, Halil**, *Anonim Şirketler, C. I: Umumi Hükümler*, 3. Bası., İstanbul 1960.
- BAŞARAN, Funda**, *Anonim Ortaklıklarda Azınlığın Özel Denetçi Atanması Talebi, Argumentum*, Yıl 2, S. 19, (sah. 295-303).
- BARZ, Carl Hans**, *Aktiengesetz, Grosskommentar, Erster Band, 2. Halbband*, §§ 76-147, Berlin-New York 1973.
- BAUMBACH, Adolf/HUECK, Alfred**, *Kurz Kommentar zum Aktiengesetz*, 13. Aufl., München 1968.
- BODUROĞLU, Serap**, *Anonim Ortaklıkta Özel Denetçi Atanması Sorunu*, İzBD, 1990/1.
- BİRSEL, Mahmut T.**, *Anonim Şirketlerde Azınlık Hakları, İnvan Öktem'e Armağan*, Ankara 1970, sah. 642. vd.
- DOĞANAY, İsmail**, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. I, Madde: 1-419*, 3. Bası., Ankara 1990.
- DOMANIÇ, Hayri**, *Anonim Şirketler Hukuku ve Uygulaması, TTK Şerhi - II*, İstanbul 1988.
- ESİN, İsmail Gökhan**, *Missbräuchliche Anfechtungsklage nach deutschem und türkischem Aktienrecht, Daktilo edilmiş Yüksek Lisans Tezi*, Tübingen (tarıhsiz).
- GODİN/WILHELMİ**, *Aktiengesetz Kommentar, Band I*, §§ 1-178, 4. Aufl., Berlin/New-York 1971.
- HEFERMEHL, Wolfgang**, *Aktiengesetz, Band II*, §§ 76-147, München 1974.
- İMREGÜN, Oğuz**, *Anonim Şirketlerde Pay Sahipleri Arasında Umumi Heyet Kararlarından Doğan Menfaat İhtilâfları ve Bunları Telif Çareleri*, İstanbul 1962.
- İMREGÜN, Oğuz**, *Anonim Ortaklıklar*, 4. Bası., İstanbul 1989.
- KRONSTEİN, Heinrich/ZÖLLNER, Wolfgang**, *in Köllner Kommentar zum AktG*, §§ 1-147, Köln-Bonn-Berlin-München 1985.
- MOROĞLU, Erdoğan**, *Anonim Ortaklıkta Özel Denetçi*, İHFM 1976/1-4, Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'e Armağan, Özel Sayı, İstanbul 1977 (sah.341-358)
- MOROĞLU, Erdoğan**, *Türk Ticaret Kanununa Göre Anonim Ortaklıkta Genel Kurul Kararlarının Hükiümsüzlüğü*, Ankara 1967.
- OĞUZMAN, Kemal**, *Şekil Noksanı Sebebiyle Butlan Dermeyanı Hakkının Suiistimali*, İBD 1955/6.
- OĞUZMAN, Kemal**, *Dürüstlük Kuralına (MK. m. 2) Başvurma Hususunda Bazı Yargıtay Kararlarının Eleştirilmesi, Yaşar Karayalçın'a 65. Yaş Armağanı'ndan Ayrıbasım*, İstanbul 1990.
- POROY, Reha/TEKİNALP, Ünal/ÇAMOĞLU, Ersin**, *Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku*, Genişletilmiş 5. Bası, İstanbul 1992.
- SEMLER, Franz-Jörg**, *Münchener Handbuch des Gesellschaftsrechts, Bd. 4, Aktiengesellschaft*, München 1988.
- SİVAS, Ahmet**, *Anonim Ortaklıklarda Özel Denetçi*, Daktilo edilmiş Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.
- TEOMAN, Ömer**, *Anonim Ortaklıkta Azınlığın Genel Kuruldan Özel Denetçi Seçilmesini İsteme Hakkı ve Gündeme Bağlılık İlkesi*, İk. Mal. D., C. 27, 1980/S. 2 (sah. 68-75).
- TEOMAN, Ömer**, *Özel Denetçi Atanması İstemi Genel Kurulca Reddedilen Azınlığın İzleyebileceği Yollar*, Yasa HD, 1981/9 (sah. 1152-1156).
- TEOMAN, Ömer**, *Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin Özel Denetçi Konusundaki Bir Kararı Üstüne Kısa Notlar*, İk. Mal. D., C. XXIX (sah. 59-66).
- TUNCAY, Yıldız**, *Anonim Şirketlerde Hususi Murakıp Tayini*, İBD, 1974/11-12.

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Abt.	: Abteilung
a.g.t.	: Adı geçen tez
Akt. G.	: Aktiengesetz
APOK	: Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu
Anm.	: Anmerkung
Art.	: Artikel
Aufl.	: Auflage
Bak., bak.	: Bakınız
Bd.	: Band
BGE	: Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts
C.	: Cilt
dn.	: dipnotu
HD	: Hukuk Dairesi
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İk. Mal. D.	: İktisat ve Maliye Dergisi
İzBD	: İzmir Barosu Dergisi
Karş., karş.	: Karşılaştırınız
Komm.	: Kommentar
N.	: Nummer, Numara
Rdn.	: Randnummer
RG	: Resmi Gazete
S., s.	: Sayı
SerPK	: Sermaye piyasası Kanunu
sah.	: Sahife
Teilbd.	: Teilband
TK, TTK	: Türk Ticaret Kanunu
Yarg.	: Yargıtay
YasaHD	: Yasa Hukuk Dergisi
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi